

СЕКЦІЯ 8

Інтеграція освіти, науки, бізнесу, держави та суспільства в умовах глобального поступу

УДК 339.9.012.23

ГЛОБАЛЬНІ ЦИКЛИ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

С. М. Васильченко, Т. В. Малишівський

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

e-mail: sergo_v@ukr.net

Світова фінансова криза 2008-2009рр., яка почалася із краху ринку іпотечного кредитування та ринку цінних паперів у США, стала справжнім викликом для світової спільноти, та призвела до найбільшої економічної рецесії, з часів Великої Депресії 1928-1933рр. Збитки світової економіки внаслідок падіння рівня світового ВВП, скорочення обсягів світового експорту та імпорту товарів та послуг, а також падіння рівня інвестиційної активності оцінюються у трильйони доларів США. В процесі еволюції світової економіки (як сукупності національних економік) еволюціонувала і сама природа економічних циклів. Тобто, економічні цикли змінювалися разом зі зміною укладу економіки. Так, до прикладу, промислові цикли (при пануванні промислового капіталу) змінилися на цикли, пов'язані зі зростанням спекулятивних операцій на товарному та грошовому ринках (при зростанні ролі фінансового капіталу) і т. д. Світова фінансова криза показала, що в основі сучасного ділового циклу лежить швидко зростаючий розрив між реальним і фінансовим капіталом в умовах глобалізації, що призводить до фінансіалізації економік провідних країн світу та робить їх внутрішньо нестійкими економічними системами. Глобалізація економіки лише прискорила цей процес, а фінансові кризи стали основою циклічності сучасної світової економіки.

Сутність, причини, механізм та наслідки фінансових криз, віртуалізація економіки і фінансових ринків описані в сучасній науковій літературі достатньо детально як вітчизняними так і зарубіжними економістами. В наукових працях сьогодні активно аналізуються уроки і наслідки глобальної фінансової кризи 2008 року [1], досліджується синхронність глобальних циклів в економіках різних країн [2], оцінюються можливості циклічних коливань у майбутньому [3]. При цьому автори досліджень аналізують можливість розгортання майбутньої фінансової кризи в світі, посиляючись на певні причини і передумови, але не намагаються оцінити ймовірність цього явища у часі. Чим визначається тривалість сучасного економічного циклу (період економічного циклу) в сучасній глобальній економіці, чи можна визначити в часі ймовірність настання чергової рецесії? Ці питання залишаються мало дослідженими і тому дуже актуальними враховуючи руйнівний характер та планетарний масштаб соціально-економічних наслідків сучасного глобального циклу.

Сьогодні ми можемо говорити про формування (починаючи з 1990-х років) якісно нового стану світової економіки – глобальної економіки. Що цікаво, глобальна економіка набуває нових ознак та характеристик, які не були притаманні жодній національній економіці раніше. Зокрема, за останні 25 – 30 років відбулося стрімке зростання саме фінансової частини економіки. Це явище отримало назву «фінансіалізації економіки». Тобто, сьогодні глобальна економіка функціонує таким чином, що фінансовий сектор економіки розвивається відірвано від реального сектору економіки.

Якщо проаналізувати відношення обсягів торгівлі цінними паперами до величини сукупного світового ВВП за період глобалізації, та одночасно зробити прив'язку до темпів зростання світового ВВП, то можна побачити певну закономірність (циклічність) у функціонуванні глобальної економіки (Рис. 1).

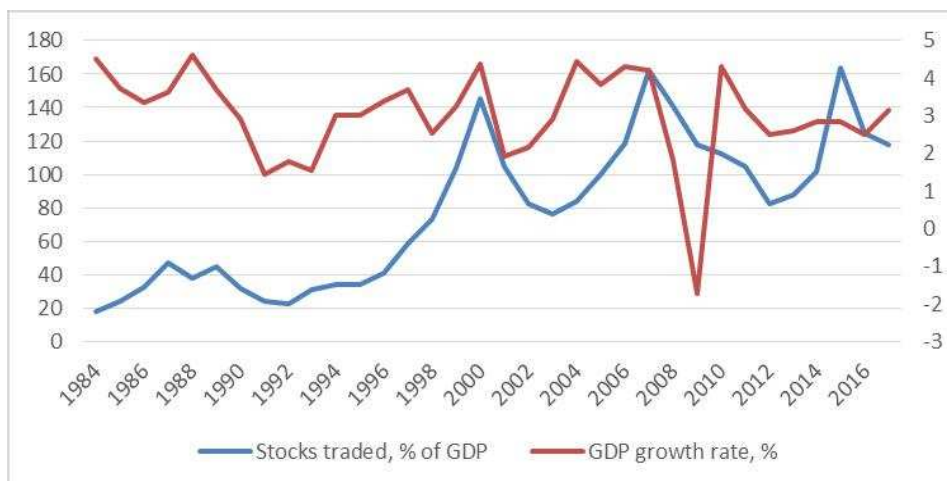

Рис. 1 Відношення обсягів торгівлі цінними паперами до ВВП у світовому масштабі (%) та темпів приросту світового ВВП (%) за 1984 – 2017 рр. [4]

З Рис. 1 випливає, що:

починаючи із 1999 року у глобальній економіці спостерігається явище «фінансіалізації економіки», адже саме в цьому році вперше за всю історію, обсяг торгівлі цінними паперами в світовому масштабі перевищив глобальний ВВП і склав 103,537% до розмірів світового ВВП;

враховуючи той факт, що у 2000 році відношення обсягу торгівлі цінними паперами до обсягу світового ВВП становило 145,653%, у 2007р. – 162,251%, а у 2015р. - 163,454%, тобто, кожен наступний пік даного відношення, був номінально більшим за попередній, можемо зробити висновок, що фінансовий ринок і далі продовжує зростати із більшими темпами, ніж світовий ВВП;

світова фінансова криза 2008-2009рр., а також коливання ділової активності у 2001 та 2016рр. пов'язані якраз із відірваністю фінансового сектору економіки від реального сектору, та виникненням «бульбашок» на фондових ринках. Тобто, після буму на фондових ринках, що супроводжується кризою, завжди відбувається спад ділової активності. Зокрема, дане

припущення підтверджується проведенням кореляційно-регресійним аналізом між темпом приросту обсягу торгівлі цінними паперами в світовому масштабі та темпом приросту світового ВВП за 1997 – 2017рр. Індекс кореляції між даними двома змінними становить 0,62, що підтверджує той факт, що вплив фінансового сектору на реальний сектор економіки є досить відчутним.

Період часу, який проходить від одного буму на фондовому ринку до іншого становить 7 – 8 років.

Чому саме 7-8 років? Це пов'язано із часом, який потрібен фондовому ринку для того щоб а) зупинити падіння та б) почати знову зростати. Адже, як правило, опісля буму на фондових ринках та падіння рівня ділової активності, відбувається період ділового затишшя, в якому інвестори, брокери, дилери та інші учасники фондових бірж, оцінюють свої збитки, змінюють структуру своїх інвестиційних портфелів, позбуваються проблемних активів, та, щонайважливіше, спостерігають, як економіка подолає кризу, зокрема, які компанії вистоять, а які, впадуть. Це відображається в падінні акцій компаній, зменшенні капіталізації фондового ринку, та зменшенні об'єму торгівлі цінними паперами. Це, відповідно до Рис. 1, займає час, що триває 3-4 роки. Потім настає період зростання фондового ринку, який також триває 3-4 роки. Проте, що цікаво, фондовий ринок в цей період зростає просто з шаленими темпами – в середньому під 20% щорічно. На це є декілька причин. Зокрема, однією із причин є раціональні очікування гравців на фондовому ринку щодо майбутнього підвищення цін на цінні папери, так звана «гра на підвищення». Адже, очікуючи, що ринок зростатиме і надалі, гравці намагаються максимально скористатися моментом та отримати спекулятивні надприбутки, тим самим, ще більше спричиняючи ріст ринку та утворення бульбашки.

Іншою передумовою такого типу циклічності є стрімкий розвиток інформаційних технологій, зокрема й поява мережі Інтернет. Адже, саме завдяки прогресу в сфері телекомунікацій час, необхідний для міжнародної міграції капіталу з однієї країни в іншу скоротився всього до кількох секунд. Також, завдяки стрімкому зростанню кількості Інтернет - користувачів, зросла кількість потенційних гравців на фондових біржах. Разом з тим низька інвестиційна освіченість громадян, які на піку буму на фондових ринках інвестують як раз в ті активи які вже подорожчали, призводить до створення «фінансової бульбашки».

Також, важливо зазначити, що останні великі фінансові кризи (крах «доткомів» 2000-го року та глобальна фінансова криза 2008-2009рр.) брали свій початок саме із краху фондових ринків у США. І цьому є об'єктивна причина, яка полягає в тому, що сьогодні на США припадає понад 50% усього обсягу торгівлі цінними паперами (див. рис. 2).

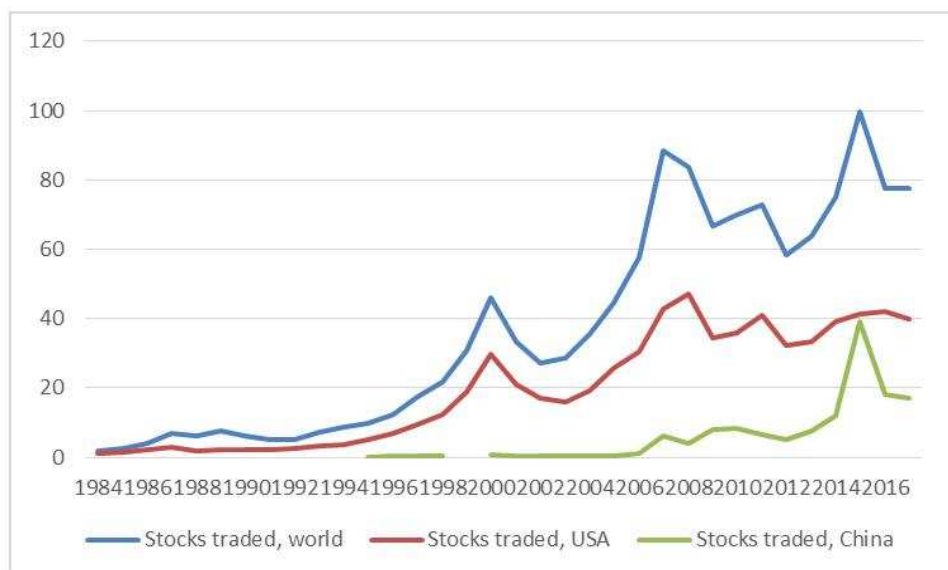

Рис. 2 Порівняльна динаміка світового обсягу торгівлі цінними паперами, та обсягу торгівлі цінними паперами у США та Китаї за 1984 – 2017 рр., млрд. дол. США. [4]

Таким чином, для сучасної глобальної економіки, як якісно нового глобального організму, сьогодні притаманний глобальний цикл ділової активності, в якому період від кризи до кризи (період економічного циклу) можна з певною ймовірністю прогнозувати. Причиною циклічності в глобальній економіці - є її прискорена «фінансіалізація», стрімкий ріст ринкової капіталізації цінних паперів, в результаті якого настає періодичний крах фондових бірж у найбільших економіках світу (передусім США і Китай). Провідні гравці світової економіки сьогодні стають генераторами глобального ділового циклу.

Список використаних джерел:

Carlos Marichal. World Financial Crises: Lessons of the Past. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.cairn.info/revue-finance-et-bien-commun-2009-2-page-34.htm>

Паламарчук М.В. Глобальний економічний цикл та синхронізація поточної світової рецесії [Електронний ресурс] / М. В. Паламарчук // Економічний часопис-XXI. – 2011. - №3-4. – С. 24 – 27. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/47576/07-Palamarchuk.pdf?sequence=1>

Flavio Vieira. The new international financial crisis: causes, consequences and perspectives. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0101-31572011000200003

World Bank Open Data [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/>